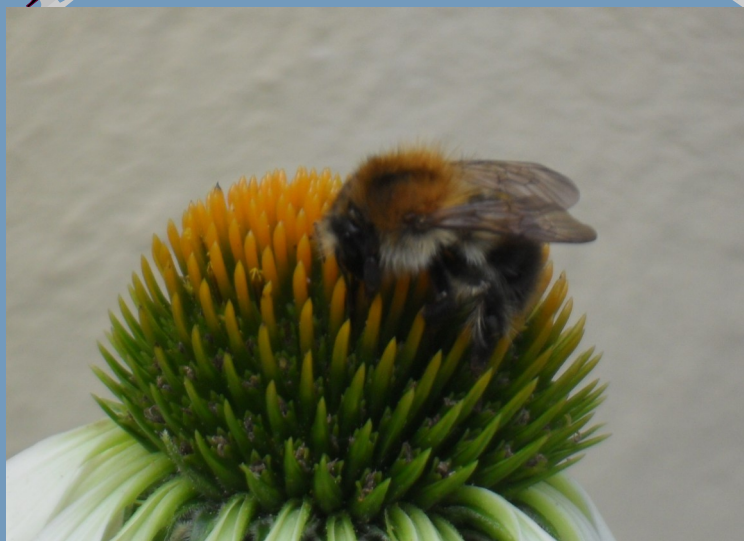

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

**hardenberg
gramsbergen**

DE HOMMEL

Mei 2016 Eenentwintigste jaargang Nummer 2
Verschijnt 4 x per jaar

De inhoud van deze Hommel

3	Voorwoord
4	Hommelzoekers: Excursies en activiteiten
7	Ledenbestand
8	Excursie Vreugderijkerwaard
9	Sporen zoeken in de Schalmaat
10	Nachtvlinderwerkgroep
11	Vogelwerkgroep + De torenvalk
13	Jaar van de scheefbloemwitjes
14	Paddentrek
15	Padden
16	De wondere namenwereld van paddenstoelen
18	De iep
19	Even schuilen + Oproep
20	IVNers stellen zich voor
22	Jeugdpagina
23	Jaar van de kievit + Sijzen op doortocht
24	Ik hou van dieren.....
26	Impressie "Groene Visite".
27	Snoepwinkel
28	Buitengroetjes
29	Exoten
31	Bomen over bomen (vervolg van februari).
36	Microscopie
38	Red de wilde bij
39	Verslag IVN landelijk in Utrecht
41	IVN ledendag + Vervolg van de jeugdpagina
43	Bestuur, contactpersonen en ledenadministratie

BOEKHANDEL
Kantoorleverancier
& Multimedia
HEIJINK
HARDENBERG

VOOR AL UW NATUUR- EN MILIEUBOEKEN!

VOORSTRAAT 32
TEL. 0523-261392

E-mail: heijink@planet.nl
Internet: www.boekhandelheijink.nl
www.uitgeverijheijink.nl

Voorwoord van de voorzitter.

15 maart jl. was er weer de jaarlijkse ledenvergadering. Belangrijk, omdat leden elkaar kunnen ontmoeten en met het bestuur van gedachten kunnen wisselen over de diverse zaken waar onze vereniging actief mee is.

Ook is het voor het bestuur belangrijk om van de leden te horen of de koers die het bestuur voor ogen heeft ook door onze leden worden ondersteund.

Deze avond kwam o.a. de contributie ter sprake. Er is voorgesteld deze m.i.v. 2017 te verhogen met € 2,50 per jaar. Na toelichting van onze penningmeester is dit voorstel met algemene stemmen aangenomen. Dit schept ook mogelijkheden om met de redactie verder te overleggen omtrent een vernieuwing van De Hommel.

Op initiatief van de aanwezige leden is voorgesteld tot het oprichten van een vogelwerkgroep en een nachtvlinderwerkgroep; hier is mee ingestemd. Dit onderwerp laat zien dat het niet meer voor iedereen duidelijk is welke werkgroepen er wel of niet actief zijn. En willen wij op de huidige manier verder of in een nieuwe vorm? Ten aanzien van de werkgroepen zal bekeken worden of een wijziging wenselijk is; uiteraard zal er contact met de coördinatoren opgenomen worden.

Met betrekking tot de samenstelling van het bestuur is er deze avond geen tegenkandidaat naar voren gebracht om eventueel John Roeden op te volgen. Hierop heeft John besloten een termijn te verlengen. John bedankt voor je instemming voor nog een termijn. Er is echter al enige tijd een bestuursfunctie vacant. Marianne de Waal heeft zich tijdens de vergadering aangemeld, maar wil eerst enige tijd 'stage' lopen; hier zijn wij uiteraard blij mee.

De avond werd afgesloten met de huldiging van de heer Harsevoort in verband met zijn 25-jarig lidmaatschap.

Tevens vieren mevrouw Van der Stoep en mevrouw Ensing hun jubileum, zij waren deze avond verhinderd.

De jubilarissen zullen thuis bezocht worden waar hen de bloemen en de bijbehorende gouden speld overhandigd worden. Als vereniging is het mooi om te zien dat veel mensen jarenlang lid blijven.

Wat mij persoonlijk positief opviel deze avond, was de structurele inbreng aan vragen en ideeën van de aanwezigen en dat onder het 'hapje en drankje' afspraken gemaakt werden tussen leden om nieuwe initiatieven verder vorm te geven. Dat is wat een vereniging sterk maakt.

Vriendelijke groet,

Aart Bentsink

Nb: Mevrouw van der Stoep is inmiddels thuis bezocht

H O M M E L Z O E M E R S

Excursies en activiteiten

Donderdag 12 mei: Presentatie: De geheimen van fotografie en telescopic
19.30 uur in De Koppel

Vrijdag 13 mei: Excursie Reestdal. Start: 10 uur, De Koppel (met auto)
Duur: ± 2 uur. Gidsen: m.m.v. Rein Lont en Rutger Bremer.
Info: 0523-262348

IVN WEEKEND 20, 21, en 22 mei: Excursie TIENGEMETEN
Enkel nog kampeermogelijkheid! Start: 10 uur, De Koppel (met auto)
Duur: 3 dagen. Gidsen: eigen en lokale gidsen. Info: 06 53 54 01 72

Vrijdag 3 juni: Nachtvliedernacht. Start: 21 uur, De Koppel. Duur: ± 2 uur
Gidsen: Bauk Reitsma en John Roeden. Info: 06 53 54 01 72

Zondag 26 juni: Excursie Vreugderijkerwaard. Start: 12 uur, De Koppel
(met auto). Duur: ± 4 uur Fred Hartog en Baukje Reitsma

Activiteiten voor de jeugd

Woensdag 11 mei: Thema: Vogelhuysjes maken. 14.00-16.00 uur,
De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523-273388

Woensdag 15 juni: Thema: Bloemen (buiten of binnen). 14.00-15.30 uur.
De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523-273388

U kunt De Hommel in kleur bekijken. Ga naar ivnhardenberg.nl en klik vervolgens op: Organisatie > Redactie De Hommel

De volgende Hommel komt uit in de maand augustus 2016. U kunt uw kopij insturen tot uiterlijk 15 juli 2016. Aan te leveren artikelen graag in Word, lettergrootte 11, lettertype Times New Roman. Grootte van het artikel (inclusief spaties) maximaal 2500 tekens. Foto's apart aanleveren in JPEG, geen PDF-bestanden.

Kopij mailen naar: dehommel@ivnhardenberg.nl

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden kopij in te korten of te wijzigen.

Gesponsord door

Rabobank

verrassend
&
origineel

ROEL VANDENBIGGELAAR

BLOEMEN & WONEN & CADEAUS

EUROPAWEG 21-23
7772 BN HARDENBERG
TELEFOON 0523-271400

Wij staan voor u klaar!

Verzekeringen
Makelaardij

Hypotheken
Pensioenen

Employment Benefits
Bankzaken

VRIELING
ADVIESGROEP

vrieling.nl

Leden bij IVN

IVN Hardenberg-Gramsbergen behoort tot de grootste natuurverenigingen van ons land. Wij hebben momenteel ruim 360 leden.

Hieronder begroeten wij onze nieuwe leden die zich onlangs hebben aangemeld:

Dhr. Meilink uit Hardenberg
Mevr. Boessenkool-Attema uit Hardenberg
Mevr. Abhilakh Missier uit Hardenberg
Dhr. Bouwman uit Hardenberg

Hartelijk welkom

Wie van de IVN leden meldt het volgende nieuwe lid aan? Op naar 400 leden!

Steun de doelstellingen van onze vereniging en van het landelijke IVN.

Steun natuur, milieu en landschap!

Alle info bij de ledenadministratie; zie ook de verenigingsinfo achter in dit blad!

Wij hopen dat u zich gauw thuis zult voelen in onze vereniging!

Jubilarissen in het zonnetje gezet

De heer Harsevoort en mevrouw Van der Stoep kregen het IVN speldje opgespeld omdat zij 25 jaar lid zijn van het IVN.

De heer Harsevoort kreeg het speldje uitgereikt tijdens de algemene jaarvergadering, en mevrouw Van der Stoep werd bij haar thuis bezocht door de dames Janny Leenheer en Mariet ter Wijlen.

Rechts dhr. Harsevoort

Links mevr. Van der Stoep

Zondag 26 juni: planten- en vogelexcursie Vreugderijkerwaard.

Al wandelend zal de natuurgids Fred Hartog ons het gebied laten zien. De schoonheid van de Vreugderijkerwaard rust op twee peilers. Allereerst zijn er de rivierduinen die hun schoonheid te danken hebben aan hun unieke en diverse plantengroei. De tweede peiler waar de Vreugderijkerwaard zijn schoonheid aan te danken

heeft, is de meestromende nevengeul met het vogeleiland. Op dit eiland verblijven tientallen soorten vogels, zowel in het voor- als in het najaar.

Het plantenrijk

De Vreugderijkerwaard is een uiterwaard langs de rivier de IJssel bij Zwolle. Het gebied is een prachtig voorbeeld van het Nederlandse rivierenlandschap, met mooie wolkenluchten en op de achtergrond het kerktorentje van Zalk.

De rivierduinen zijn op deze zondag de 26ste juni in zomertooi. Op deze rivierduinen vind je de stroomdalplanten met namen als bevertje, sikkelklaver, walstrobremraap en blauwe bremraap. Veel van deze planten groeiden oorspronkelijk alleen in Midden-Europa. Ze zijn met de stroom van de IJssel meegelift en zo in ons land doorgedrongen.

Vogels kijken

Je vindt in de Vreugderijkerwaard het hele jaar door grote aantallen vogels. In het voor- en najaar verblijven er kievieten, kemphanen, grutto's en andere steltlopers. In de winter zie je duizenden kol- en brandganzen langs de rivier. Bijzondere vogels die hier broeden zijn de kwartelkoning, visdief, kluut en zwarte stern. Boven de rietlanden jaagt de bruine kiekendief. Vanuit de vogelkijkhut kun je de vogels in de Vreugderijkerwaard goed zien.

Dagindeling

De start: **10 uur vanaf De Koppel, Hardenberg**

Aankomst Zwolle: **11 uur Zalkerveerweg 20, Zwolle**

Locatie: **Biologische melkschapenboerderij De Vreugdehoeve met boerderijwinkel**

Meenemen: **verrekijker en goed schoeisel, proviand**

Duur wandeling: **circa 2 uur**

Terug: **rond 16 uur in Hardenberg**

Met vijf volwassenen en twee jongeren gingen we diersporen zoeken. Een wandeling met ogen en neus naar de grond gericht. Slenteren door het natte struingebied bij de Uilenkamp.

Wat vonden we?

Natuurlijk de mollengangen en ook een nest van een veldmuis. Op een diepte van ongeveer 50 cm ligt zo'n nestje in een zelfgegraven gangenstelsel. Het nest is gemaakt van hooi, gras en plantenstengels. Vanuit het nest lopen lange gangen met meerdere uitgangen naar de oppervlakte, sommige gangen wel zes meter lang. Ook zijn er één of meerdere kamers in het gangenstelsel te vinden, waarin voedsel wordt opgeslagen. Pas aangelegde gangen van de veldmuis herken je aan de hoopjes verse, losse aarde voor de ingangen.

Verder een latrine van de das en de fijne pootafdrukjes van de bruine rat. Een spoor/wissel van de ree, waarschijnlijk een reebok. Dit is te zien aan de pootafdrukken, bij het mannetje (reebok) staan de achterpoten meer naar het midden toe dan bij het vrouwtje (reegeit). Dit komt doordat het mannetje een smaller bekken heeft.

De groep bestudeert uitwerpselen

De otter

Bij het voorlopen vonden de gidsen ook verse sporen van de otter. We vonden een pootafdruk met daarbij de verse uitwerpselen met visgraten.

Via de site <http://ivnhardenberg.waarneming.nl/> kun je deze en alle overige waarnemingen in de gemeente Hardenberg zien.

Na afloop was er een kop koffie en warmte verzorgd door Martin Overweg van de natuurcamping De Klashorst in Diffelen.

De spraint van de otter langs de Vechtoever

Nachtvlinderwerkgroep

Sinds april hebben we een nachtvlinderwerkgroep. Rutger Bremer (coördinator), Julian Overweg, Ron Goosselink en John Roeden hebben een startbijeenkomst gehouden op 6 april. Wind en regen sloegen tegen de ruiten en de nachtvlinders waagden zich niet op straat. Binnen was het gerieflijk en daar werden de plannen uitgevouwen. Die zien er als volgt uit:

- **Op 26 april, 21 mei, 1 juni en 3 juni (nachtvlindernacht) gaan we onze eerste ervaringen opdoen in De Koppeltuyn (april), op Tien-gemeten (mei) en in het Engelandse bos (juni). Wil je mee, informeer dan via rhlbremer@outlook.com**
- **We zijn een lerende werkgroep. Met behulp van onze al rijkelijk gevulde boekenplank en met hulp van de Vlinderstichting gaan we stapsgewijs onze kennis uitbreiden. We willen geen specialistenclub zijn, maar een toegankelijke open werkgroep. Iedereen is welkom. Hou de website en facebook in de gaten als je ook wilt ervaren wat de wonderlijke nachtvlinderwereld te bieden heeft.**
- **We bestrijken in onze studie zoveel mogelijk biotopen: natuurgebieden, graslanden, waterrijk gebied, bossen, heide en stedelijk gebied.**
- **We willen graag illustreren hoe divers de (nachtelijke) natuur in en rondom Hardenberg is. Onze waarnemingen vinden hun weg naar waarneming.nl.**
- **We willen zoveel mogelijk mooie foto's maken. Dat helpt bij het determineren, maar geeft ook een beeld van de schoonheid van de nachtvlinderwereld. Dus: fotografen gezocht!**
- **En uiteraard gaan we onze 'toolkit' optuigen met onder andere natuurvriendelijke lichtvallen.**

Vogelwerkgroep

De Vecht wordt steeds meer een half natuurlijke laagland rivier. Dat is te merken. De aantrekkingskracht voor vogels is groot. De vogelwerkgroep wil deze ontwikkeling graag delen met een breder publiek natuurliefhebbers. Ook verantwoordelijke bestuurders en natuurbeheerders hebben baat bij een positieve trend in de vogelstand. De bezoekers van de Vechtstreek vogelbewust maken is een goede zaak. Daarbij is het bekijken van vogels, waaronder steeds meer bijzondere gasten, een zeer aangename en spannende bezigheid. Een aantal enthousiaste vogelaars gaat waarnemen, delen en vooral genieten! Coördinator van de werkgroep is Julian Overweg.
julianoverweg@hotmail.com; 06 14 35 63 16.

De torenvalk

Bert Stegeman

Deze foto heb ik vandaag (20-02-2016, red.) gemaakt, het betreft een geringde torenvalk. Het zijn toch prachtige vogels. Zoals op de foto te zien, draagt deze valk enkele ringetjes.

Deze torenvalk is enkele jaren terug door een mij bekende ringer, op een afstand van ongeveer 300 meter van de plaats waar ik hem/haar vandaag op de foto heb gezet. Dus aardig honkvast.

Prachtig om zo'n geringd exemplaar te volgen en wat pakken ze veel muizen.

GEWOON DE BAANDER

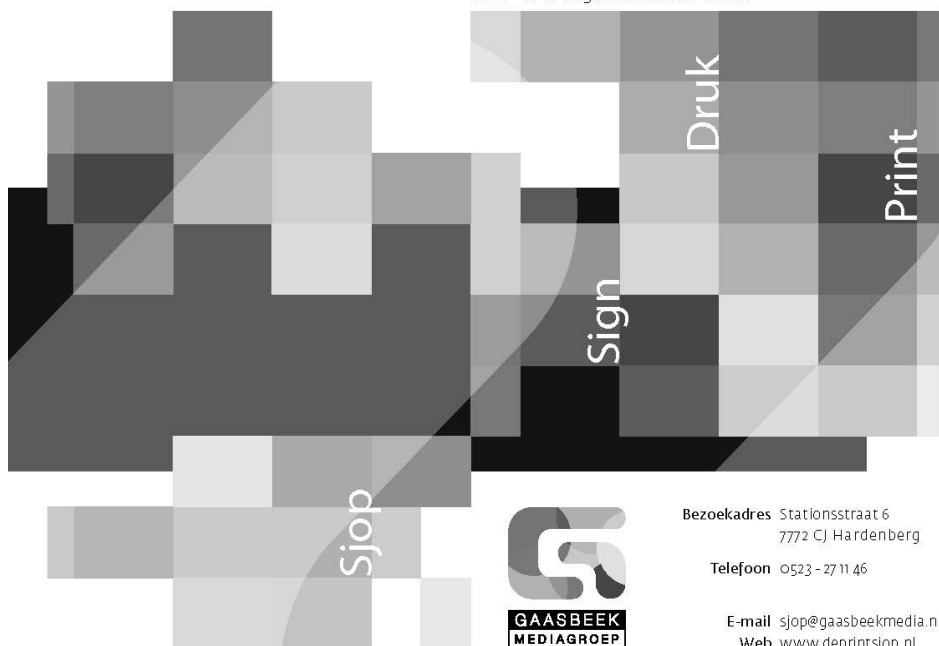

**Bij de Baander kennen ze nog de
smaak van vroeger. Heerlijke en
eerlijke biologische groentes en
vlees voor stoofschotels.
En natuurlijk voor elke gelegen-
heid een smaakvol pakket.**

**De Baander Krommesteeg 1
77712 AV Hardenberg
Tel. 0523-273755
www.streekproductendebaander.nl**

Web www.gaasbeekmedia.nl

Bezoekadres Stationsstraat 6
7772 CJ Hardenberg

Telefoon 0523 - 27 11 46

E-mail sjop@gaasbeekmedia.nl
Web www.deprintsjop.nl

Hoe herken je scheefbloemwitje?

Na berichten over scheefbloemwitjes kwamen er bij de Vlinderstichting veel foto's waarvan mensen dachten dat het er ook een was, maar alle bleken van andere koolwitjes te zijn. Het scheefbloemwitje lijkt op klein koolwitje en groot koolwitje, allebei zeer algemene soorten in Nederland.

Wat zijn de verschillen?

Alle drie de soorten hebben een zwart tot grijze vleugelpunt. Bij het klein koolwitje is die meestal recht afgesneden en vrij klein. Bij het groot koolwitje is die zwarte punt juist groot en ver naar beneden toe doorlopend. Het scheefbloemwitje zit daar precies tussenin.

Als je een denkbeeldig lijntje trekt tussen de bovenkant van de zwarte stip op de vleugel naar de onderkant van de zwarte vleugelpunt loopt dat lijntje bij klein koolwitje naar boven (en gaat dwars door een cel heen). Bij het groot koolwitje loopt die lijn duidelijk naar beneden toe en ook deze kruist cellen. Het gedachtenlijntje bij scheefbloemwitje loopt min of meer horizontaal en volgt ongeveer de ader langs de cellen. Maar er zijn nog meer kenmerken: de vleugelpunt van het scheefbloemwitje is min of meer afgerond, van de andere twee koolwitjes is deze spits. In het formaat zit ook een verschil. Het groot koolwitje is, zoals de naam al doet vermoeden, een grote vlinder, terwijl het scheefbloemwitje zelfs nog iets kleiner is dan klein koolwitje. De zwarte stip is bij klein koolwitje vaak rondachtig en veelal klein. Het scheefbloemwitje heeft een forsere stip die meer vierkant is en soms, zoals bij bovenstaande vlinder uit Posterholt, zelfs wat hol is.

Meedoen

Wie weet ontdekken jullie ook nog wel een scheefbloemwitje.

De kans op het ontdekken van een scheefbloemwitje is het grootst in de bebouwde kom. De waardplant, de scheefbloem, komt namelijk van nature niet voor in ons land, maar wordt in (rots)tuinen aangeplant. Denk je een scheefbloemwitje te zien, probeer dan foto's te maken met daarop de vleugelpunt en stippen.

Kijk voor de determinatie dan eerst even naar het overzicht op www.vlindernet.nl van de Vlinderstichting waarin het verschil tussen de witjes nogmaals wordt uitgelegd.

Overgenomen uit berichten van www.waarneming.nl en de Vlinderstichting

Elk voorjaar in de periode februari, maart en april is er het terugkerend fenomeen, waarbij de padden uit hun winterverblijf komen om zich massaal naar hun voortplantingswater te begeven. Als de temperatuur in de nacht meer dan 6 graden is met een hoge luchtvochtigheid, hoe natter hoe beter, gaan ze in grote getale op pad. De trek van de padden wordt dus gestuurd door de combinatie van luchtvochtigheid en temperatuur. Bij grote populaties kan dit om honderden dieren per nacht gaan. Moesten ze eerst met gevaar voor eigen leven de Rheezerweg ter hoogte van de Rheezerbelten oversteken, is dat vanaf 2006 niet meer nodig. Er zijn toen namelijk 4 paddentunnels aangelegd, met als resultaat in 2014: 584 overgezette dieren o.a. padden, groene kikkers, bruine kikkers en diverse watersalamanders. In overleg met SBB is er in 2015 niet gecontroleerd. De groene kikker houdt meer van warmte en is daardoor wat later actief in het voorjaar. Het grootste gedeelte overwintert in het water en vertoont daardoor helemaal geen trekgedrag. In januari dit jaar waren er diverse warme dagen en toen zijn in het zuiden van het land o.a. in Limburg en Brabant al een behoorlijk aantal padden, kikkers en watersalamanders overgezet. Volgens Padden.nu al 3000 stuks. Naar verwacht zal het grootste aantal amfibieën in maart gaan trekken.

Tijdens de voorjaars trek van 2015 zijn er bijna 145.000 amfibieën veilig overgezet door de afdelingen in heel Nederland. Er zijn 86 werkgroepen geregistreerd. In alle provincies zijn er wel een paar werkgroepen. Deze voeren hun gegevens in via Telmee.nl en zijn hierna te zien op de website van Padden.nu. Het merendeel van de overgezette dieren waren gewone padden. Hierna kwamen de bruine kikkers en op de derde plaats waren het de kleine watersalamanders. Van deze laatste soort zijn er nog 7500 dieren geteld.

De natte en relatief warme 28e maart zorgde voor een enorme piek. Bij het overzetten in die nacht zijn er meer dan 16.000 dieren geteld.

Coördinator amfibieën en reptielen Marinus Oogjes.

Tja, en dan is het inmiddels al weer bijna een maand lang lente. We hebben kunnen genieten van de eerste mooie zonnige dagen en ook in paddenland is de grote trek goed op gang gekomen. Nadat vorig jaar de padden helemaal zelfstandig naar de overkant mochten reizen, was het dit jaar weer tijd voor het telwerk. Daarom werd al vroeg in het nieuwe jaar, toen de vorst zeker nog niet uit de lucht was, al gestart met de voorbereidingen. Tunnels en muurtjes werden schoongemaakt en daar waar nodig hersteld. En de 'landings'-emmers werden geplaatst. Zaterdag 20 februari 2016 is het al zover. Drie dagen achtereen dienen zich de eerste 27 stoere padden aan voor de overtocht.

Begin maart is het weer wat kouder, maar vanaf 18 maart wagen eerst nog voorzichtig maar dan in steeds grotere getale de padden zich aan de grote oversteek. Trouw worden de dieren 's ochtends vroeg overgezet door onze 'paddenman' Marinus en zijn helpers. Eerst slechts twee per dag maar dan wel tot ruim 50 padden per dag. In april worden er op een ochtend zelfs meer dan 100 dieren overgezet. Niet alleen padden maar ook groene kikkers en zelfs enkele watersalamanders worden in de emmers aangetroffen. Zo vonden dit jaar in totaal 716 dieren met een beetje hulp hun weg naar de mooie waterpoelen.

met groetjes van Ada,
IVN - Padden-helpster.

Wilt u nog meer informatie, dan kunt u de paddentrek ook volgen in een overzicht op de website.

[http://www.padden.nu/Werkgroepen/Overijssel/Hardenberg\(IVN\)/tabid/128/Default.aspx](http://www.padden.nu/Werkgroepen/Overijssel/Hardenberg(IVN)/tabid/128/Default.aspx)

Het voorbericht in het eerste boekje “Paddenstoelenboekje” van Cool en van der Lek (1913) begint spannend. *“Paddenstoelen.... Ze zijn altijd nog maar weinig in tel. Duivelsbrood is en blijft het voor de meesten: weerzinwekkend duister goedje, alleen goed voor hongerige duivels”*. Voor dat boekje werden 257 Nederlandse namen bedacht, vaak letterlijke vertalingen van bestaande Latijnse namen. Taalkundige juweeltjes ontstonden toen als *‘lieve russula’*, *‘bergnimfmarismus’* en *‘drakenbloedzwam’* naast natuurlijk taalkundige gedrochten als *‘tweemaal gesluierde cortinarius’* en *‘in ’t midden bruine hebeloma’*. In latere drukken werden namen vaak weer gewijzigd en kwamen er vele bij. Bij de 4^e druk waren het er al 550 die een Nederlandse naam kregen. In 1968 kwam vanuit België het initiatief om werk te maken van goede benamingen. Het leverde in 1983 een voorstel op voor 1200 Nederlandse namen. Tegenwoordig moet de Mycologische Vereniging jaarlijks rekenen op honderd soorten die nog een Nederlandse naam behoeven. Uitgangspunt bij de benamingen zijn in eerste instantie uiterlijke, morfologische kenmerken. Verder spelen microscopische kenmerken een rol bij het bepalen welke soort en eventueel ondersoort en variëteit het is.

Het zou mooi zijn als dit voldoende was. Met de groeiende kennis van het DNA bleek echter dat oude indelingen soms niet klopten. Gevolg: een bijna voortdurende verandering van in ieder geval de wetenschappelijke, Latijnse, benaming als een paddenstoel in een ander geslacht wordt geplaatst. Namen wijzigen lijkt dus erg bij paddenstoelen te horen en maakt het zeker voor de deskundigen extra lastig. En amper is er weer een nieuwe, bijgewerkte, namenlijst uit of de eerste veranderingen kunnen bijgeschreven worden.

Zo lastig dat in een column in het vakblad blij geconstateerd wordt dat we gelukkig de Nederlandse naam hebben die gewoon is blijven bestaan. In ieder geval geldt dit voor de amateurs. Is het daarmee makkelijk? Nee, zie ‘eikenbladsnavelkogeltje’ en zusje ‘eikenbladknikkertje’. Wel leuk. Wie geniet niet van de namen in de familie van de wasplaten (zeldzaam maar volop te vinden in onze koelanden). Bijv. puntmutwasplaat, elfenwasplaat, kabouterwasplaat, papegaaizwammetje. Of verbaast zich als gezegd wordt dat het een fopzwam is of een rodekoolzwammetje. En ze bestaan echt: varkensoor en hazenoor en met wat fantasie herken je het ook. Wonderlijke wereld. Jawel.

Bespaar
direct op uw
energiekosten

Nú 21% BTW retour
bij aankoop van
zonnepanelen:

Tot wel
€ 1000,-

Welkom,
de koffie
staat klaar!

ENERGIECENTRUM

Lange Spruit 1a
7773 NE HARDENBERG

T (0523) 68 33 39

E info@dgbenergie.nl

I www.dgbenergie.nl

De **goedkoopste**
energieleverancier
van Nederland

100 %
GROENE
STROOM

GA SNEL NAAR
MIJN.DGBENERGIE.NL/ENERGIE/ACTIE

Word vandaag nog klant, vul onderstaande
kortingscode in en profiteer van scherpe tarieven!

UW KORTINGSCODE: IVN03

Bij het verpleeghuis Clara Feyoena Heem in Heemse staat een prachtige iep bij de hoofdingang, over het water links. Daar staat de iep al jaren.

De iepenfamilie bestaat uit verschillende soorten en bastaarden. Deze boom, is een veldiep, ook wel de Engelse veldiep genoemd omdat hij daar in het verleden veel is aangeplant. In Nederland staan er ook veel langs wegen en lanen en bij landgoederen. De latijnse naam is *Ulmus procera*.

De iepenfamilie bestaat uit meer dan 100 soorten. Kenmerk van de iepen is het blad dat een a-symmetrisch bladvoet heeft. Het blad begint aan de ene kant hoger dan aan de andere kant, een scheve voet. Voordat de bladeren

verschijnen geven de vuurrode bloemen kleur aan de twijgen, dus ook aan de hele boom. Een prachtige rode gloed is er dan te zien wanneer de zon er op schijnt. De bloeitijd is in maart. De vruchten zijn gevleugeld, 10 tot 15 mm. rond met daarin het zaadje. In de voorzomer vallen deze rijpe “muntjes” in grote aantallen naar beneden, door de wind worden ze over een grote afstand verspreid. Vermeerderen wordt ook gedaan door uitlopers aan de voet van mooie bomen te gebruiken voor nieuwe bomen, het is dan genetisch allemaal gelijk. Toen plm. 100 jaar geleden de iepenziekte kwam opzetten, waarschijnlijk uit Oost-Azië, was dat fataal voor deze gelijke iepen. De iepenziekte wordt veroorzaakt door een schimmel. Deze groeit in de houtvaten en verstopt deze. Als de stam zo rondom geïnfecteerd is wordt de watertoevoer afgesneden en sterft de boom. Dat kan heel snel in enkele maanden tot een jaar. De schimmel wordt overgebracht door de iepespintkever. De vrouwtjes vreten een gang op de grens van hout en schors, daarin leggen ze eieren. De larven uit de eitjes vreten gangen dwars op de hoofdgang zodat er typische figuren in het hout ontstaan. Als de kever besmet is met de schimmel van de iepenziekte worden de bomen ziek en zo brengen ze de ziekte van de zieke- naar de gezonde boom. Er is eigenlijk geen goede bestrijding mogelijk. Er is een bacterie ontdekt die de groei van de schimmel remt. Misschien dat door injectie met deze bacteriën bomen gered kunnen worden. Als bestrijding worden nu

nog zieke bomen gerooïd en schors en takken worden verbrand. Op vele plaatsen hebben de prachtige stoere iepen het veld moeten ruimen. Ook bij Clara Feyoena Heem is een aantal jaren geleden een zieke iep geveld en omgezaagd; schors en takken werden verbrand.

We hopen dat deze mooie boom nog heel lang gezond mag leven zodat ons nageslacht er ook nog van kan genieten.

Even schuilen

Ina Bekker

Al jaren komen er een paar koolmezen broeden in het nestkastje naast de voordeur. De rest van het jaar komen ze op de vetbollen af die ik in de winter ophang. De koolmezen komen vaak met twee of drie tegelijk, en terwijl de één aan de vetbol hangt, controleert de ander het nestkastje op spinnenwebben en pikt er de gevangen vliegjes uit. Nu hoor ik in huis al

het geklop van de koolmezen, ze bekleden het nestkastje van binnen met mos en ander materiaal voor het volgende legsel. Ze beschouwen de voortuin, het nestkastje en het voederhuisje duidelijk als van hen. Vorige week op een erg regenachtige dag, zag ik plotseling een “vreemde vogel” schuilen in het voederhuisje, eerst onrustig om zich heen kijkend, mag ik hier wel zijn? Dan pikend in de vetbol al wat meer op z’n gemak, daarna de veren oppoetsen, en de pimpelmees zag er weer keurig uit. De koolmezen lieten zich niet zien, maar waren vast niet ver weg, misschien dachten ze: kom hier maar even schuilen, er is genoeg te eten het, is hier goed.

OPROEP OPROEP OPROEP

Wie wil in de IVN-kraam staan?
Op 4 juni bij het Vechtival.
En verder als er een kraam bij een activiteit gevraagd wordt.
Aanmelden bij Yolande van der Aa.

Vandaag ga ik op bezoek bij Hilly Toering. Tussen de buien door gaat ineens de zon schijnen en zo kan Hilly haar heerlijke tuin laten zien. Enthousiast vertelt ze wat ze zoal gedaan heeft in de tuin, terwijl ze een mooi plekje uitzoekt voor de foto. Eenmaal binnen is het mooie weer alweer voorbij. Hilly is op 27 april 1945 in

Eernewoude geboren. Ze heeft twee zussen en een broer en heeft een heerlijke jeugd gehad. Eernewoude ligt in een prachtig stukje Friesland, een groot waterrijk gebied waar het heerlijk toeven is. Terwijl moeder voor het gezin zorgde groeiden de kinderen buiten op. Vader was rietsnijder en iedereen hielp mee en zomers werden de biezen gesneden. Zodra het riet gedroogd was werd het verkocht. Hilly ging op haar zesde jaar naar school. Het vrijstaande huis was omgeven door de natuur en Hilly deed haar huiswerk in een bootje op het water. Of ging roeien met haar zussen naar de rietkant; op die manier leerden ze zwemmen, tot hun middel erin en maar oefenen. Hilly ging later op de fiets naar de HBS in Drachten en is verpleegkundige geworden. Vader was altijd om vijf uur op en ging naar zijn eendenkorven. Soms ging Hilly mee om eieren te rapen, drie eieren op het nest was voldoende, de rest namen ze mee naar huis. Uiteindelijk ging Hilly in Drachten werken als OK verpleegkundige waar ze haar specialisatie voor haalde. We zitten samen aan de thee in de gezellige kamer terwijl Hilly over haar leven vertelt. Over haar huwelijk met Sjouke, haar jeugdliefde van de lagere school, hun twee kinderen en kleinkinderen en hoe ze daar van geniet. Hilly koestert de fijne herinneringen, ook al heeft ze het niet makkelijke gehad. Uiteindelijk is ze op deze fijne plek komen wonen. Ooit hadden ze een vakantiehuisje in Hongarije, maar na 20 jaar hebben ze het aan de arme bevolking van het lieflijke dorpje geschonken. Hilly gaat regelmatig de natuur in, lekker op de fiets en een paar keer per week wandelt ze een flink rondje om De koppel. Hoe lang Hilly al lid is van het IVN, dat weet ze niet precies, maar via Carla Duurland is ze lid geworden. Hilly is ook bezorgster van De Hommel en brengt een enorme stapel rond. Nederland is een heerlijk land om te fietsen om van de natuur te genieten, ook al heeft Hilly veel gereisd door Europa en verre landen.

De natuur wat verder weg van ons landje is wat ruiger en ongerepter, vertelt Hilly. Haar grote wens is om nog eens van Passau naar Wenen te fietsen. Dat lijkt me een heel bijzonder avontuur en ik zie Hilly al fietsend in de zon bepakkt met zijtassen en proviand voorop. “Nee” zegt ze, “ik ga dit alleen doen als ik een goede vriendin vind die met mij mee fietst”. En dat begrijp ik en ik vraag of ze nog meer hobby’s heeft. Hilly heeft een druk bestaan, zo is ze vrijwilligster in De Koppel, dat vindt ze erg gezellig. Verder houdt ze van tuinieren wat ze erg graag doet. Hilly gaat ook regelmatig tennissen; zo blijft ze goed in conditie. Vijf jaar lang is Hilly vrijwilligster in het Vechtgenotenhuis geweest. Dat was heel intensief, maar mooi om te doen. Bridgen doet Hilly ook graag, een pittig denkspel, om je geest aan de gang te houden. Daarom heeft ze ook aan het project “Denken en Doen” van de gemeente meegedaan en zit ze nog in het bestuur van de oud medewerkers van de Saxenburghgroep. Ik bewonder Hilly om haar kracht om door te gaan bij alles wat ze nog kan doen, of het nou straks die fietstocht zal worden of een wandeling door een mooi natuurgebied. Ze gaat er voor. Hilly vertelt nog een grappige anekdote over de periode dat ze nog in Wielen woonden. Ze hadden een kleine B & B en aan de deur hing een bordje: “proat maar friesk”. De volgende dag stonden de eerste gasten voor de deur, Hilly doet open en werd direct in haar eigen Friese taal toegesproken.

Dat het water blijft trekken bleek vorig jaar. Als een echte Friezin had Hilly met haar verjaardag een boot gehuurd om met de familie van de prachtige natuur langs het water te genieten. Ze hoopt dan ook dat de fraaie afwisselende natuur in Nederland, voor de volgende generaties behouden kan blijven, zodat haar kleinkinderen een toekomst hebben.

In de buurt van Earnewald, Friesland

Nestkastjes maken.

Woensdagmiddag 2 maart is het een drukte van belang: er worden nestkastjes gemaakt. Oordopjes kunnen niet worden uitgereikt, maar wel stevige planken, schroeven en spijkers. Onder begeleiding van Gert en Marinus wordt duidelijk uitgelegd hoe de nestkastjes worden voorgeboord. Het helse lawaai barstte los. En zowel de jongens als de meisjes deel-

den de boormachines, waarna de velen spijkers recht, schuin of rechtop in de gaten werden geslagen. Sommige vaders en opa's moesten af en toe even bijspringen als het bijna mis dreigde te gaan. Maar de meeste kinderen, groot en klein, zetten zelf een heus nestkastje in elkaar. Ze hadden er dorst van gekregen en lieten de hamers even vallen voor een glas limonade. Aan het eind van de middag ging iedereen met zijn schat naar huis. De één hing hem aan

een boom en de ander aan de schuur, en nu maar afwachten of er binnenkort nieuwe bewoners naar binnen vliegen.

Paasversiering maken. 16 maart was een verrassende middag, want bij binnenkomst moest iedereen zijn of haar jas aanhouden. Het is vandaag boomfeestdag en daarom mochten de kinderen in De Koppeltuin een lindeboom planten. De grote kinderen schep-

ten aarde en de allerkleinste mocht met de grote gieter de boom water geven. En nu maar hopen dat de boom het erg naar zijn zin zal krijgen en goed zal groeien. Na dit belangrijke moment gingen de kinderen naar binnen. Het paasweekend staat voor de deur en er werd onder begeleiding van de vaste "Koppeldames" een paasmobiel gemaakt. Je knip-, vouw- en plakvaardigheden werden zwaar op de proef gesteld. Maar al snel rolden de kuikentjes en de haantjes over elkaar. Sommige haantjes plakten een beetje vast aan de tafel; niet te hard knippen in de tube moet je leren. Maar met wat hulp komt dat wel goed. Overal in de wijde omgeving hing bij veel gezinnen een mooie kronkeltak voor het raam, met daaraan de zelfgemaakte paasversieringen. Al met al geslaagde knutselmiddagen.

Kieviten die in het voorjaar boven een weiland buitelen, waarbij hun karakteristieke ‘kie-woeiet’ klinkt. Een beeld om intens van te genieten. Maar het gaat niet goed met deze bekende weidevogel. Vanaf halverwege de jaren 90 neemt het aantal broedende kieviten in ons land in rap tempo af. Tegenwoordig zelfs met 5 procent per jaar. Er moet wat gebeuren om het tij te keren. Daarom is 2016 door Sovon Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland uitgeroepen tot het Jaar van de Kievit. Er zijn sterke aanwijzingen dat de afname voor een deel wordt veroorzaakt doordat te weinig jonge kieviten hun eerste weken overleven. Daarom doen we in dit jaar onderzoek naar de overleving van kuikens. Daarbij kijken we ook naar het effect van bepaalde maatregelen op de overlevingskansen. Bij onze analyse betrekken we historische gegevens over het broedsucces. De kennis die we daarmee opdoen is onmisbaar bij het treffen van de juiste maatregelen om de kievit een eerlijke kans te geven.
(Bron: SOVON/Vogelbescherming).

Sijzen op doortocht.*Joke Soer-Wendt*

Sijzes op doortocht bezoeken massaal onze voedertafel. De hele maand maart was het in onze tuin een zacht gezang, een mysterieus gebrabbel en een prachtig fluit-gefluister. Voor mij een volkomen nieuw 'tuingeluid' als ik bezig was in de achtertuin. Zowel in de voor als achtertuin staan en hangen bij ons allerhande voedersilo's overladen met zonnepitkernen, etc. Op een ochtend hingen er 2 sijzes aan de silo, wat leuk.. maar elke dag werden het er meer. Ik had ogen tekort om door zowel het voor als achterraam te kijken. Op een dag telde ik er wel 30! daarna raakte ik de tel kwijt en heb vele foto's gemaakt. Nu zijn ze massaal vertrokken om te broeden in de naaldbossen of heel misschien wel in de naaldbomen in onze wijk? Nu hebben de mezen en merels weer de ruimte om zich te goed te doen aan alle lekkers. Een bevroren groet.

Mensen zeggen graag dat ze van de natuur houden en van dieren. Maar velen vallen al gauw door de mand. De een heeft last van mieren, de ander van steenmarters, vleermuizen, kraaien, vliegen, eksters, roeken, mollen en er is vast wel nog veel meer aan dit lijstje toe te voegen. Hoezo last? Al deze dieren bestaan en hebben zo hun eigen plekje op deze we-

reld. Probeer eens om er op een andere manier naar te kijken en als het echt niet anders kan, zoek dan naar milieu- en diervriendelijke oplossingen om eventuele overlast te verminderen.

Dit keer gaat het over de mol.

Met zijn grote graafhanden is dit diertje een aparte verschijning, alhoewel je een mol zelf niet snel zult zien. Wel de resultaten van zijn gegrAAF.....de mols-
hoop. En dat is wat veel mensen niet zo leuk vinden aan de mol.

De mol heeft een zwarte, fluweelachtige, dichte vacht. De haren hebben geen vaste strijkriching, zodat hij zich moeiteloos voor- en achteruit kan bewegen. Ondanks dat mollenogen klein en slecht ontwikkeld zijn, is de mol niet blind. Maar hij moet het hebben van zijn tastorganen: de gevoelige snorharen en kleine staartje. De gevoelige haren op de staart zijn handig wanneer de mol zich achterwaarts door de gangen beweegt.

De mol komt voor in rulle, humusrijke grond met een niet te hoge grondwaterstand en permanente begroeiing. En natuurlijk moeten er voldoende regenwormen aanwezig zijn! Want de mol eet uitsluitend dierlijk voedsel en het overgrote deel daarvan zijn regenwormen. Daarnaast eet hij ook larven, insecten, spinnen, slakken en soms jonge muizen en eieren.

Per dag eet de mol 50% van zijn lichaamsgewicht, wat neerkomt op zo'n 50 gram. In het voor- en najaar legt de mol een voedselvoorraad aan van regenwormen, die worden opgeslagen in ondergrondse kamers. Wanneer de bodem droog is, komt de mol aan de oppervlakte om naar water te zoeken, bijvoorbeeld dauw.

De mol leidt een solitair bestaan. Het gangenstelsel van een mol is tevens zijn territorium. Hij is zowel overdag als 's nachts actief. De mol verblijft vrijwel zijn gehele leven onder de grond. En wist je dat mollen ook goed kunnen goed zwemmen en klimmen?

De mol graaft gangen, waarvan de totale lengte 60 meter kan bedragen. Bij het graven ontstaan de bekende molshopen.

De mol kan uitstekend graven, de oppervlakkige gangen graaft hij met een snelheid van 12 tot 15 meter per uur.

De mol kan ongeveer 3 jaar oud worden. Maar dit halen ze zelden. Onder de grond heeft de mol geen natuurlijke vijanden, alleen zijn eigen soortgenoten. Maar boven de grond wordt de mol bejaagd door de uil, buizerd, blauwe reiger, ooievaar, wezel, hermelijn en vos. Andere doodsoorzaken zijn honger door droogte en verdrinking door overstromingen.

De grootste bedreiging van de mol is echter de mens (in Nederland is de mol sinds maart 2005 niet langer beschermd).

Niet alleen vallen er regelmatig verkeerslachtoffers, ook boeren en gazon-eigenaren ervaren de gangen en molshopen op hun grasvelden als hinderlijk. Daardoor vormen allerlei vallen een bedreiging voor de mol. De vervolging van mollen heeft echter zelden een langdurig positief effect. Wanneer in voedselrijke bodems leefgebieden vrijkomen, worden deze namelijk weer door andere dieren ingenomen. Maar niets in de natuur is er toevallig; mollen maken de grond schoon doordat ze slakken, pieren en insecten eten. Ook draineren en luchten ze de grond door hun gegrAAF. Mooi toch! Maar mensen blijven helaas allerlei manieren verzinnen om mollen weg te jagen of te doden. Het kan ook anders.

Vijf diervriendelijk tips als je mollen per se wilt verjagen:

1. Fles in de grond

Bij een molshoop is altijd een gang van de mol te vinden. Graaf hierin een fles in, zonder dop. Deze fles brengt een fluittoon voort waar mollen een hekel aan hebben.

2. Uiensnippers, visafval of mottenballen

Mollen kunnen erg goed ruiken, en dit vinden ze echt stinken. Strooi het in de mollengang of onder de grond en de mollen zullen wegblijven.

3. Keizerskronen (planten)

Mollen hebben een hekel aan de geur van keizerskronen.

4. Gaas rond de randen van de tuin

Mollen graven meestal niet erg diep. Als je langs de randen van je tuin onder de grond dun gaas ingraaft, kunnen mollen hier niet doorheen.

5. De mollenvanger

Deze laat hoge tonen horen, waardoor de mollen uit de buurt blijven.

Het IVN draagt bij aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap

Rini Termaat en ondergetekende gingen dinsdag 29 maart op bezoek bij dementerende ouderen in verpleeghuis Oostloorn. Tegelijkertijd werd er een andere huiskamer bezocht door vrijwilligers Ina Janzen en Marijke Hagg.

De Groene Visite is het project waarmee wij met een natuurfoto's ouderen laten de na-

tuur laten herbeleven door middel van een verhaal, geur, geluiden etc. Wij namen vandaag de themakoffer 'De Lente' mee.

Wij hebben de koffer aangevuld met bloeiende takken en bloemen en hebben dit uitgesteld in de huiskamer waar 6 bewoners ons al zaten op te wachten.

Wij hadden o.a. meegenomen: een bloeiende wilg met de mooie gele katjes, de forsythia met de gele bloemen, het maarts viooltje, madeliefjes en vergeet-mij-nietjes. Dit maakte reacties los bij de bewoners, evenals de bij de voorjaarsschoonmaak horende mattenklopper.

Herkenbaar voor velen, evenals de geur van sunlightzeep, groene zeep en bijenwas. Hiermee is deze generatie opgegroeid in deze periode van het jaar (voorjaarsschoonmaak). Het proeven van salie, rozemarijn en diverse kruiden geeft altijd reactie en verhalen over eten.

Dat ook het gebruik van digitale middelen goed te pas kan komen bewijst het gebruik van de iPad en de iPhone bij het laten horen van vroege voorjaarsvogels als de grutto, de kieviet, de scholekster, de wulp en de ooievaar. De natuurfoto's- die wij altijd meenemen- geven veel aanknopingspunten voor verhalen over vroeger en deze omgeving.

De afsluiting vindt veelal plaats door het zingen van een liedje dat in hun jeugd populair was. Kortom een visite die altijd weer verrassend is. Sinds kort is er naast de koffers met de vier jaargetijden ook een koffer met het thema 'De Boerderij'.

Kijkboek riviernatuur, Ruben Smit. Uitgeverij Just4Kids. Fotograaf en filmer maakte de prachtige natuurdocumentaire “Levende rivier” en daar is nu ook een kijkboek bij gemaakt. Al bladerend door het boek is het alsof je zelf door de ‘wilde’ Nederlandse riviernatuur reist.

De man & het hout, Lars Mytting. Uitgeverij Atlas Contact. De Noor Lars Mytting vertelt je in dit praktische handboek alles wat je wil weten over kappen, hakken, stapelen en in brand steken van hout. Op basis van je houtstapel analyseert hij zelfs wat voor karakter je hebt. Het boek is al gedoopt als de ‘Bijbel van de houtstoker’.

De wereld van onze vogels, Hans-Wolfgang Helb. Uitgeverij Kosmos. Een fraai staaltje ‘vogelgrafie’. Het boek staat vol met hoogstaande foto’s die in Nederland veel (en soms zelden) voorkomen. De vogelportretten worden vergezeld van interessante vogelweetjes.

Herbers

T W E E W I E L E R S

MOLENPLEIN 4
HARDENBERG
TEL. (0523) 26 20 54

Eindelijk voorjaar.

Op 27 februari zagen we bij Den Ham de eerste ooievaar en dat was het teken dat het voorjaar in aantocht was. Een beetje voorbarig was het wel, maar nu we richting mei gaan krijg je weer hoop. Het ruikt zo lekker buiten en de bloesem geurt alle kanten op. De zon wordt lekker warm en de meeste nestkastjes zijn bewoond. Als eerste zie je de citroenvlinder, en in een warm

hoekje uit de wind zit een steenhommel tussen een paar stenen, een fraai exemplaar om te zien. Plotseling valt er een flinke hoosbui met hagel en harde wind; dit is nu echt Hollands weer. Het is was triest gezicht: boven op een lantaarnpaal hing een kletsnatte ooievaar met druipnatte vleugels naar beneden. Eerst maar even drogen op zo'n hoog punt voordat hij weer

verder kan vliegen. Het zal nog wel even duren eer alle bomen in blad staan gelukkig maar, laat het voorjaar maar langzaam beginnen. De huiseekhoorn van Ina komt doppinda's uit het bakje halen. Steeds maar één tegelijk en dan snel een goed plekje zoeken om hem te verstoppen. Boven in de hoge den-
nenboom zitten twee gaaien en loeren naar beneden; zo houden ze het gedrag van de eekhoorn goed in de gaten. Van hun tak vliegen ze om de beurt naar beneden en pikken de pinda's weg die toch niet zo goed verstopt waren. Buiten gonst het van de vogelgeluiden, de wel heel vroege merel, geelgors en natuurlijk de tjiftjaf. We fietsen door het bos en horen de groene specht. Het pad is smal, maar op maandag hoef je geen race- en crossfietsen te ontwijken dus kunnen we zonder gevaar rustig doorrijden. Na al die regen ruiken de sparren zo lekker vochtig. We verlaten het bos en zien dat de weilanden vol staan met schapen, hun smoezelige vacht is nog lekker dik en warm, zodat de vele lammetjes bij hun moeders kunnen schuilen. Jammer, maar sinds de winter hebben we de reeën aan de overkant niet meer gezien in het bos aan de overkant. Gelukkig hebben ze een nieuwe plek om te grazen gevonden. De groep is zelfs groter geworden en nu maar hopen dat ze met rust worden gelaten.

(Bijdrage namens de commissie Duurzaamheid)

‘**Exoten**’ worden ook wel ‘uitheemse soorten’ genoemd. Het zijn soorten dieren, planten en micro-organismen die als gevolg van menselijk handelen in een nieuw leefgebied terecht zijn gekomen, waar ze van oorsprong niet thuishoren.

Het kan zijn dat ze door mensen zijn getransporteerd vanuit hun oorspronkelijke leefgebied naar een nieuw leefgebied. Dat transport kan *opzettelijk* plaatsvinden, zoals bij de handel in exotische (tuin)planten of (huis)dieren. Maar kan ook zijn dat ze *per ongeluk* als verstekeling meekomen met geïmporteerde producten. Bijvoorbeeld: de tijgermug die in zeecontainers met Lucky bamboe uit China meelift.

Ook kan het zijn dat mensen natuurlijke barrières opheffen, waardoor de soorten in staat zijn in een nieuw leefgebied te komen. Voorbeeld is het kanaal tussen Donau en Rijn, waardoor aquatische exoten vanuit de Donau in de Rijn terechtkomen.

Het kan zijn dat de soort al lange tijd geleden in het nieuwe gebied is terechtgekomen. Doorgaans wordt als startpunt gehanteerd het jaar 1492 (vaak afgerond tot het jaar 1500). Toen begonnen de ontdekkingsreizen en kwam het wereldwijde transport van soorten echt op gang.

Soorten die vóór het jaar 1500 in Nederland zijn geïntroduceerd, worden als inheems beschouwd. Voorbeelden: het konijn, het damhert en de fazant.

Soorten die op eigen kracht, bijvoorbeeld in verband met de klimaatverandering, vanuit hun oorspronkelijk gebied in een nieuw leefgebied komen, worden **niet** als exoten beschouwd. Soorten die van oorsprong in Zuid-Europa leven, maar na verloop van kortere of langere tijd op eigen kracht in Nederland terechtkomen, zijn dus geen exoten. Ook vogels die op eigen kracht - al dan niet tijdelijk - vanuit hun oorspronkelijk leefgebied in een nieuw leefgebied terechtkomen (bijvoorbeeld als dwaalgast) worden niet als exoot aangemerkt. Een voorbeeld is de Turkse tortel.

Invasieve exoten:

Invasieve exoten zijn **dieren, planten en micro-organismen** die door **menselijk handelen** in een **nieuw gebied** terechtkomen (zoals Nederland) en die door **vestiging en verspreiding schade** kunnen veroorzaken. Redelijk bekende invasieve exoten zijn bijvoorbeeld de tijgermug, de halsbandparkiet, de nijlgans, de Japanse eekhoorn, de reuzenberenklauw en de grote waternavel.

Invasief houdt in dat een exoot zich in zijn nieuwe leefgebied **kan** gaan vestigen en verspreiden. ‘Kan’ betekent hier dat vestiging en verspreiding niet bij voorbaat uitgesloten is. Er hoeft dus

op het moment van vaststelling dat een soort een invasieve exoot is dus geen sprake te zijn van daadwerkelijke vestiging en verspreiding. Als dat in praktijk wordt geconstateerd is het namelijk vaak al te laat en kan de soort (bijna) niet meer uitgeroeid worden.

Bij de vaststelling van de kans op vestiging en verspreiding moet rekening worden gehouden met het feit dat de **eigenschappen van een soort kunnen veranderen**. Zo is gebleken dat sommige insecten die zich snel voortplanten zich binnen relatief korte tijd genetisch kunnen aanpassen, waardoor ze zich in een kouder klimaat kunnen handhaven dan waar ze van nature voorkomen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met het feit dat **de leefomgeving verandert door de klimaatverandering**. Nederland wordt hierdoor steeds aantrekkelijker voor soorten die gesteld zijn op warme zomers en zachte winters.

Het komt vaak voor dat invasieve exoten in hun nieuwe gebied **groter en talrijker** zijn dan in hun thuisland, doordat ze verlost zijn van hun natuurlijke parasieten en predatoren. Daardoor kunnen ze extra schade aanrichten en is het vaak (vrijwel) onmogelijk om ze weer weg te krijgen.

Het kan in eerste instantie erop lijken dat een soort niet invasief is, doordat hij lange tijd slechts in kleine aantallen voorkomt. Er zijn voorbeelden uit de praktijk waaruit blijkt dat soorten zich soms pas na tientallen jaren explosief gaan uitbreiden.

Kleine organismen zijn in het voordeel bij grote organismen in alle fasen van het invasieproces (verspreiding, vestiging en handhaving/integratie). Hiervoor zijn de volgende redenen:

- Doordat ze *klein* zijn hebben ze meer kans mee te liften, worden ze minder snel opgemerkt, kunnen ze zich gemakkelijker verbergen en zijn ze moeilijker te bestrijden;
- Doordat ze ook vaak *talrijker* zijn, hebben ze ook om die reden meer kans mee te liften. Ook hebben ze meer kans een partner te vinden na kolonisatie en minder kans geheel te worden uitgeroeid door predatoren, parasieten, ziektekiemen, concurrenten en de mens. Bovendien hebben ze meer genetische variatie en daardoor meer kans zich aan te passen;

• Doordat ze zich vaak *sneller voortplanten* hebben ze minder tijd nodig om een levensvatbare populatie te vormen.

De vestiging en verspreiding van invasieve exoten in Nederland kunnen diverse schadelijke effecten tot gevolg hebben. Iedere soort heeft zijn eigen specifieke effecten (vaak meerdere), maar de effecten kunnen als volgt worden gerubriceerd:

- schade voor natuur en biodiversiteit
- schade voor het milieu
- schade voor de land- en tuinbouw
- schade voor de volksgezondheid
- schade voor het welzijn
- schade voor het waterbeheer
- schade voor de energievoorziening en de industrie
- schade voor gebouwen
- schade voor horeca en recreatie
- economische schade

Volgende keer meer over het waarom invasieve exoten schadelijk kunnen zijn.

(bron: Wilfred Reinhold, www.invasieve-exoten.nl)

Bomen over Bomen (vervolg)

T.P.H. Hoving-

Naar aanleiding van het leuke artikel van Ina Bekker in De Hommel van februari 2016 hierbij een indruk van het boomkunstwerk dat gemaakt is van onze +/- 90 jarige oude kastanjeboom.

Helaas moest de kastanje worden gekapt, omdat ze ziek was.

Afscheid nemen van je oude boom is niet leuk, maar nu is het een blijvende herinnering geworden met bijzondere details, een prachtige ‘eyecatcher’ voor dan wel aan de Gramsbergerweg.

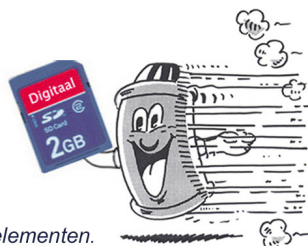
Vele nieuwsgierigen hebben het boomkunstwerk al gezien en sommige fietsers hebben er wellicht een “zere nek” aan over gehouden van het “hoofd-draaien”.

Adm. Helfrichstraat 35, Hardenberg-Tel.0523-260476

- * Afdrukken van alle digitale foto bestanden (v/a 5 minuten)
- * Pasfoto's
- * Foto van Foto(zonder beeld verlies!)
- * Omzetten van kleur naar zwart/wit en/of bruinton.
- * Samenvoegen van verschillende foto's.
- * Restauratie
- * Foto's van dia's
- * Scannen van dia's en op CD of DVD zetten
- * Verwijderen van kleurzwemen, achtergronden of storende elementen.
- * Professioneel scannen van 6x6 en 6x4,5 negatieven
- * Scannen van kleinbeeld negatieven

SPECTOR smartphoto

SERVICE- EN TANKCENTER DE GROOT

**MET EEN GEHEEL VERNIEUWDE SHOP
HET JAAR 2011 IN!**

BRUCHTERWEG 99

7772 BK HARDENBERG

TEL.: 0523-261588

PEARLE

OPTICIENS

Pearle Opticiens Hardenberg

Fortuinstraat 3a

Tel. (0523) 27 16 10

www.kampeerenoutdoorreiling.nl
www.kampeer-winkel.eu

**Hardenberg
Almelo**

Hardenberg
± 4000m²

Almelo
± 900m²

Ook voor onderhoud en schadeherstel aan uw caravan of camper,
kunt u terecht bij Kampeer & Outdoor Reiling Hardenberg.

Kijk voor de actuele **aanbiedingen** op www.kampeerenoutdoorreiling.nl

Hardenberg:

- In- en verkoop caravans
- Caravanonderdelen
- Verhuur caravans
- Kampeer artikelen
- Outdoor artikelen
- Kleding
- Wandelschoenen

Winkel / Caravans / Verhuur / Werkplaats

Hardenberg
Loswal 2
7772 TT
T 0523 260398

Winkel

Almelo
Hospitaalweg 4
7607 TW
T 0546 815647

De grootste kampeerwinkel van Overijssel!

Bakkerij Slatman

Bruchterweg 67
Hardenberg

Anerbeensweg 34
Ane/Gramsbergen

Kurk en Fineervloeren | Behang | Houten vloeren
Kamerbreed Tapijt | Meubelstoffering | Laminaat
Gordijnen en Raamdecoratie | Interieuradvies
Karpetten | Vinyl en Marmoleum

voor de totale woonbeleving..

Gramsbergerweg 62 Hardenberg
Tel: 0523 - 261 234
www.woonwinkelramaker.nl
info@woonwinkelramaker.nl

OVERWEG

JUMPER HARDENBERG

óók goed voor uw tuin !

Dierenspeciaalzaak en Tuinbenodigdheden

Haal het ECOstyle magazine
voor natuurvriendelijk tuinieren.

laat de natuur het werk doen

laat de natuur het werk doen

Hessenweg 17, Hardenberg. jumper@overweghardenberg.nl

-
- Voordelig
 - Kwaliteit
 - Garantie
 - Milieubesparend

obo
TYRES

**Banden vernieuwing...
De groene optie!**

+31 (0)5 83 25 13 32

sales@obo.nl

www.obo.nl

shop.obo.nl

Vingerafdrukken maken van paddenstoelen.

In De Koppel te Hardenberg.

Als je ergens je vingerafdrukken achterlaat is feitelijke herkenning geen enkel probleem.

Pas dan wordt je bij de goede naam genoemd al is dat meestal niet gunstig. Bij paddenstoelen is een juiste herkenning ook vereist. Vaststellen in welke hoek (familie) de naam gezocht moet worden lukt wel, maar of het met Jansen met voorletter A of B of C etc. is lukt lang niet altijd en pas met behulp van de microscoop kom je dan verder.

Microscopie bij paddenstoelen is dus echt vereist wil je wat betekenen.

De Nederlandse Mycologische Vereniging heeft recent een nieuw werkboek gemaakt voor microscopie. De **eerste microscopie try-out** ervan vond 14 november 2015 plaats in De Koppel in Hardenberg. In totaal 12 personen, waaronder 3 van onze IVN, kregen praktijkles van een 4-tal deskundigen. Onze eigen paddenstoelenwerkgroep heeft inmiddels ook een fraaie microscoop gekregen van het ziekenhuis, nadat die eerder er één aan De Koppel gaven. Met o.a. de oud lab-medewerksters van het ziekenhuis, Baukje en Lydia, is dit najaar wekelijks getracht dit vak onder de knie te krijgen. Een enkele keer is het resultaat na vastlegging, vergelijken en determinatie goed en dat is erg stimulerend. Niet makkelijk, wel boeiend. Bent u in de buurt en wilt u meekijken, aarzel niet, het kan echt wel en met verbazing ziet u dan fraaie celstructuren, cystiden, sporen e.d. in allerlei vorm.

Onze nieuwe natuurgids Rutger was ook van de partij en zette zijn allereerste stappen op dit pad. Zijn relaas is als volgt:

“Toen ik te horen kreeg dat er een microscopie cursus werd gegeven om paddenstoelen te determineren was mijn nieuwsgierigheid gewekt. Zoals Gert al schreef kan het soms erg moeilijk zijn om een paddenstoel te determineren. Met behulp van een goede microscoop kunnen bepaalde micro-kenmerken worden bestudeerd die uniek zijn voor een bepaalde paddenstoelenssoort, waardoor een paddenstoel correct op naam gebracht kan worden.

De cursus ging van start met een PowerPoint van cursusleider de heer Houter, penningmeester van de Nederlandse Mycologische Vereniging. In deze PowerPoint werden de verschillende micro-kenmerken, zoals sporen, cystiden en gespen, behandeld. Verder werd het gebruik van een microscoop en het maken van een preparaat met gebruik van verschillende media (vloeistoffen die je gebruikt om het preparaat te bekijken) uitgelegd.

Ik licht de sporen van een paddenstoel als meest bekend microscopisch kenmerk uit. Elke paddenstoel kan vele miljoenen sporen bevatten, waarmee een paddenstoel zich verspreid. Deze sporen bevinden zich vaak, maar niet altijd, op lamellen. Lamellen zijn de plaatjes aan de onderkant van de hoed, bijvoorbeeld de vliegenzwam. Van zo'n lamel kan je met een scalpel een stukje afsnijden (dat heet coupe snijden en klinkt gemakkelijker dan het in de praktijk is) en er een preparaat van maken. Als het maken van dat preparaat goed gelukt is kan je met behulp van de microscoop deze sporen zien en opmeten met behulp van een micrometer oculair. Het uiterlijk en de lengte van deze sporen verschilt per soort paddenstoelen. Met behulp van lijvige boeken waarin deze sporen afgebeeld staan kan je de paddenstoel op naam brengen. Vaak weet de persoon die de paddenstoel op naam wil brengen al bij welke familie van paddenstoelen hij of zij moet zoeken, zodat het zoekwerk beperkt kan blijven.

Na de PowerPoint begon het echte werk. De groep was ingedeeld in gevorderde en beginnende deelnemers, waarbij ik tot de laatste groep behoorde. De deelnemers hadden een aantal paddenstoelensoorten meegenomen, waarvan de organisatie van te voren had aangegeven dat deze meegenomen moesten worden. Per groep waren verschillende vriendelijke en deskundige begeleiders aanwezig die hielpen met het maken van preparaten en het correct bedienen van de microscoop. Daarnaast gaven zij aanwijzingen bij het determineren van de paddenstoel. Ook was er een microscopenexpert aanwezig die vragen beantwoordde over microscopen en hielp deze af te stellen. Al deze zaken waren niet gemakkelijk en het vergt veel studie en oefening om deze onder de knie te krijgen. De uren vlogen voorbij.

Normaal gesproken zou ik de pauze in een verslag onvermeld laten, maar de pauze bij deze cursus is het vermelden waard. De verschillende deelnemers hadden zoals van te voren was verzocht allerlei lekkere hapjes en drinken meegenomen om te delen met de andere deelnemers. Dit maakte de pauze tot een gezellig en smakelijk samenzijn. Al met al kon ik aan het einde van de dag terugkijken op een goed georganiseerde, leerzame en fijne dag. Een eerste kennismaking die naar meer smaakt”.

[Www.mycologen.nl](http://www.mycologen.nl) (website Nederlandse Mycologische Vereniging)

www.allesoverpaddenstoelen.nl (informatieve site over paddenstoelen)

Met de honingbij gaat het wel goed, er zijn veel imkers bijgekomen. Maar met de wilde bij gaat het erg slecht. Door de vele pesticiden en de verharding van onze tuinen en de arme aanplanting, gaat het steeds slechter met de wilde bijen en hommels. Het voorjaar is het seizoen om de tuin eens flink aan te pakken. Dan hebben we het niet over alleen maar afrikaantjes, maar struiken en bloemen die vol geuren en nectar zitten om de bijen te lokken. Zonder de wilde bij gaat het goed mis, geen bestuiving meer van fruitbomen en gewassen, kortom onze voedselketen komt in gevaar. Dit klinkt simpel maar wij kunnen er toe bijdragen om de situatie te verbeteren. Er zijn honderden bijensoorten, de akkerhommel, de grote bladsnijder en bv. De akkerhommel en zelfs de tuinhommel snakken naar een zomer vol bloemen en struiken. Hagen van bramen en frambozen zijn een goed alternatief om tegen een saaie schutting te laten groeien. Hier zijn enkele planten die geschikt zijn voor een bijen border: wilde marjolein, knoopkruid, langbladerige ereprijs, longkruid en het prachtklokje, ijzerhard of verbena, bergamot. Natuurlijk zijn er nog veel meer soorten voor de tuin, zelfs veel kruidensoorten als kervel en dille doen het goed achter in de border bv. een hek of muurtje. Maak van oude geperforeerde bakstenen, en boomstammetjes een flink insectenhotel. Een goede schuilplaats om te nestelen. Haal eens een boek uit de bibliotheek over wilde planten en zoek de juiste of aantrekkelijkste planten uit, die geschikt zijn voor je tuin en de wilde bijen en hommels. Wil je meer weten kijk dan op www.dekennisvannu.nl

12 MEI 19.30 u. Locatie : De Koppel

HET IVN ORGANISEERT I.S.M MET Cameranu.nl een

informatieavond over **Digiscoping en Videoscopie. D.m.v een**

opstelling van verschillende telescopen zal er voorlichting gegeven worden en kan men zelf diverse telescopen uitproberen, ook met de eigen Smartphone. Het tweede deel van de avond zal de bekende fotograaf Alexander Koenders een lezing geven over fotografie en natuur. Een avond gericht op de praktijk, voor alle belangstellenden en zeker ook voor de fotografen en filmers onder ons. **Toegang gratis inclusief koffie /thee .**

Atud scherp

“Spectaculaire veranderingen in de natuur door veranderend klimaat”
Arnold van Vliet, bioloog leerstoelgroep milieu systeemanalyse van Wageningen Universiteit.

Op 30 januari bezochten Lydia de Waard, Ammy Boonstra en ik de nieuwjaarsbijeenkomst van IVN landelijk. Als spreker was uitgenodigd Arnold van Vliet van Wageningen Universiteit. Tijdens zijn interactieve lezing gaf hij, vooral vanuit de ecologie belicht, inzicht in de gevolgen voor de natuur, maar ook voor onze samenleving.

Het klimaat verandert, het wordt steeds warmer.

Factoren die mede bepalend zijn voor het warmer worden van de aarde zijn vulkanische activiteit, de stand van de zon, maar vooral de toename van (broeikas)gassen in de lucht zoals CO₂ en methaangas CH₄ die een isolerende laag om de aarde vormen (het broeikaseffect).

Tussen 1985 tot 2015 is de gemiddelde jaartemperatuur met 1° toegenomen. Wereldwijd was de temperatuurstijging tussen 1951 en 1980 nog 0,87°. De laatste jaren is de stijging ten opzichte van het voorgaande jaar, wereldwijd, steeds groter.

Op het noordelijk halfrond is de toename ook nog eens groter omdat zich daar het meeste land bevindt. 2015 was het warmste jaar sinds de 136 jaar dat de temperatuur wordt gemeten. Achter elkaar worden warmterecords gebroken.

Het aandeel van CO₂-uitstoot aan het broeikaseffect is meer dan 50%.

De concentratie van de CO₂ varieert met de jaargetijden. Deze is lager in de zomer door o.a. de CO₂-opname door het blad van bomen en planten. In de winter is de concentratie weer hoger door het ontbreken van het blad en het hogere verbruik van de fossiele brandstoffen (aardgas, aardolie en steenkool). Vanaf de ijstijd (850.000 jaar geleden) is de concentratie CO₂ van 185 ppm (185 op 1 miljoen deeltjes), toegenomen naar 400 ppm nu. De voorspelling is dat deze concentratie aan het eind van deze eeuw gaat toenemen naar 1000 ppm. Deze CO₂ vormt een steeds dikkere isolerende deken om onze aarde. De temperaturen zullen stijgen met o.a. onderstaande gevolgen:

- Van de 42% van de oorspronkelijke biodiversiteit nu zal dan maar 18% overblijven.
- In 2080 komen de temperaturen van Nederland overeen met die van Marseille nu.

Ook nu zien we al veranderingen:

- Het fluitenkruid bloeit in november 2015 (normaal was dit eind april).
- Er zijn begin november nog 20 vlindersoorten actief.
- De adder is in december en januari 2016 nog waargenomen.

- De zilverreiger is geen zeldzaamheid meer in Nederland.
- Tussen kerst en oud en nieuw zijn 735 bloeiende wilde plantensoorten gezien.
Markant was ook de vergelijking van foto's van de intocht van Sinterklaas van de afgelopen jaren. Door de hogere temperaturen van de laatste decennia valt het blad steeds later van de bomen en zitten bomen rond 5 december steeds voller in het blad.

Wij ondervinden nu al de gevolgen van de klimaatverandering:

- Teken zijn steeds langer actief (in maart zijn de eerste al weer waargenomen), aantal lymebesmettingen neemt toe.
- Muggen zijn al in januari actief.
- Toename van aantal exotische insecten en allerlei (sub)tropische ziektes.
- De Aziatische bosmug is in Lelystad aangetroffen en de tijgermug komt al in heel Zuid-Europa voor.
- De eikenprocessierups rukt steeds verder op.
- Toename van het aantal boomplagen.

Zijn conclusies:

- Er is wereldwijd een grootschalige verandering van het klimaat gaande.
- Er komen spectaculaire veranderingen in de natuur met grote invloed op het ecosysteem.
- De klimaatverandering heeft ook gevolgen voor de samenleving (o.a. klimaatvluchtelingen).
- Er moet, volgens Arnold van Vliet, meer kenbaarheid gegeven worden aan dit fenomeen om de bewustwording in de samenleving te vergroten en een ombuiging te realiseren.
Het IVN kan daar een rol in spelen.
- De klimaatdoelstellingen van Parijs kunnen alleen dan gehaald worden als wij allen op aarde onmiddellijk stoppen met alle vormen van CO₂-uitstoot.

Een onhaalbare zaak met verstrekkende gevolgen.

In deze lezing heeft Arnold van Vliet ons, vanuit een wetenschappelijke benadering, nog bewuster gemaakt van het feit dat we onze ogen niet meer kunnen sluiten voor wat er met onze aarde aan de hand is. Maar vooral ook dat wij er met z'n allen wat aan moeten doen!

Nu nog meer geïnteresseerd in dit onderwerp ging ik op 10 maart jl. naar een lezing van de RTL-weerman Reinier van den Berg, georganiseerd door "Groei en Bloei" Ommen. Ook hij houdt zich als meteoroloog en klimatoloog bezig met dezelfde problematiek en trekt het land in om de gevolgen van de opwarming van de aarde vooral weerkundig te belichten (meer extremen als droogtes, stormen, overstromingen in de wereld) en om voor duurzame

oplossingen te pleiten, zoals het gebruik van schone zonne- en windenergie. Hij stelde dat wij met de aarde op een beslissend punt zijn aangekomen en ons snel moeten bezinnen op het thema: “Ecologie versus Economie”.

De volgende links van Arnold van Vliet kunnen meer inzicht geven in wat er gaande is in onze natuur: www.naturetoday.com

www.natuurkalender.nl/index.asp

<http://www.tekenradar.nl/>

www.muggenradar.nl

<http://www.allergieradar.nl>

Theo Harnischmacher

IVN Ledendag

Janny Leenheer

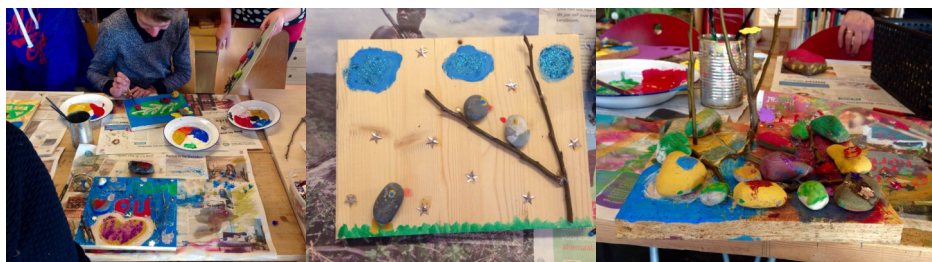

Zaterdag was de algemene landelijke ledendag in Leiden. Wil, Martha en ik zijn daar naar toe gegaan. Er was een leuk en interessant programma. Koos Biesmeijer, wetenschappelijk directeur van Naturalis vertelde over bijen. In Nederland ongeveer 358 soorten. Helaas een grote achteruitgang, ook van de hommels. En zonder hen geen koffie en geen chocola. Ook voor de vogels. Veertig soorten eten insecten, 100 eten bessen en zaden en die hebben ook bestuiving nodig. Hij vroeg ons: koop een aardbeienplant en kijk op bijenradar.nl. Hij sprak fantastisch. We hingen aan zijn lippen. Dan Shubhendu Sharma uit

India. Hij vertelde over zijn passie voor bossen en reist over de wereld om bossen aan te leggen. We maakten een fantastische boottocht door de grachten, de groenste van heel Nederland. Aldus de schipper. De dag sloten we af met een natte wandeling langs hofjes. Het was een interessante en mooie dag.

Impressie stenen verven van woensdag 17 februari

Waar kinderdromen
werkelijkheid worden!

Meer informatie:
www.sprookjescamping.nl

IVN HARDENBERG-GRAMSBERGEN
Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
(ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 40062389)

Samenstelling bestuur

Voorzitter/	Aart Bentsink, Kleine Pollen 33, 7772 KJ Hardenberg
2e secretaris	tel. 0523-266360, e-mail: a.bentsink@vodafonevast.nl
Vice-voorzitter/	John Roeden, Broekdijk 7, 7695 TB Bruchterveld,
excursies :	tel.: 0523-231161, e-mail: roeden@xs4all.nl
Secretaris:	Baukje Reitsma, Anerveenseweg 25, 7788 AG Anerveen,
	tel. 0524-562444, secretariaat@ivnhardenberg.nl
Penningmeester:	Hans Soer, Bovenmaat 29, 7772 JG Hardenberg,
	tel. 0523-261095, e-mail: penningmeester@ivnhardenberg.nl
Bestuurslid/	Yolande v.d. Aa, Zwanebloem 11, 7772 MT Hardenberg,
jeugdzaken:	tel. 0523-260722, e-mail: yvanderaa@ziggo.nl
Bestuurslid/	Janny Leenheer, Zonnelaan 5, 7771 ER Hardenberg,
ledenadministratie:	tel. 0523-264726, e-mail: jannyleenheer@gmail.com
Bestuurslid:	Marianne de Waal, Zonnelaan 8, 7772 ER Hardenberg.

Ledenadministratie: Janny Leenheer, Zonnelaan 5, 7771 ER, Hardenberg,
tel. 0523-264726, e-mail: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Redactie de Hommel: Jacqueline Slootweg, Lambert Zandman en Loekie v.d. Schoor
Adres: Boerendijk 14, 7691 PB Bergentheim
tel. 0523-250893, e-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Contactpersonen van onze IVN afdeling:

Vogels algemeen:	Julian Overweg	06-14356316
Zangvogels (nestkasten):	Familie Lambers	0524-562067
Steenuil:	vacant	
Roofvogels:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Weidevogels:	Bert Stegeman	06-53232567
Wilde planten:	Baukje Reitsma	0524-562444
Bomen:	Herman Hijink	0523-267661
Excursies:	John Roeden	0523-231161
Natuurgebieden:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Vlinders:	Baukje Reitsma	0524-562444
Nachtvlinders	Rutger Bremer	rhlbremer@outlook.com
Bijen:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Vleermuizen:	Jan van Hoek	0523-267269
Padden, amfibieën:	Marinus Oogjes	0523-263661
Paddenstoelen:	Geertje van der Berg	0523-683585
Landschapsonderhoud:	Wiebe Tolman	0523-261005
Publiciteit:	John Roeden	0523-231161
E-mailadres vereniging:	secretaris@ivnhardenberg.nl	
Website:	ivnhardenberg.nl	

hardenberg
gramsbergen

Sijnsje in Hardenberg

Ooievaar in Roden

De Hommel wordt gedrukt bij De Printsjoep in Hardenberg

**Redactieadres:
Boerendijk 14
7691 PB Bergentheim**

Iedere natuurliefhebber is van harte welkom bij het IVN!

U ontvangt dan 4 x per jaar ons afdelingsblad "De Hommel" en 4 x per jaar het blad in kleur "Mens en Natuur" van het landelijke IVN.

U mag gratis meedoen aan alle excursies en andere IVN verenigingsactiviteiten en U kunt meedoen aan ons vrijwilligerswerk.

U ondersteunt onze vereniging met de volgende contributietarieven per jaar.

Leden € 17.50, huisgenoot-leden € 6.00, 3e uit één gezin € 3.00.

Jeugdleden € 6.00, 2e uit één gezin € 3.00.

Donateurs € 10.00.

Het lidmaatschapsjaar loopt vanaf 1 januari t/m 31 december. Opzeggingen vóór 15 november bij de ledenadministratie die bijgehouden wordt door mevr. Janny Leenheer (adresgegevens zie vorige pagina). De contributie wordt jaarlijks per automatische incasso geïnd. Het lidmaatschap vangt aan zodra de door u getekende machtigingskaart door de ledenadministratie is ontvangen. Ons IBAN bankrekeningnummer is: NL24 RABO 0384977006.